

EKSZTASZISZ, ELRAGADTATÁS, MISZTIKA. A KATOLIKUS MISZTIKA KUTATÓCSOPORT KONFERENCIÁJA

PPKE Szt. II. János Pál díszterem, 2024. április 12.

ORSÓS GYÖRGY

A Pázmány Péter Tudományegyetem Katolikus Misztika Kutatócsoportjának újabb éves konferenciáján az eddigi hagyományokhoz híven most is a keresztény – és kisebb részben a pre-keresztény – misztika különböző aspektusairól hallhattunk előadásokat Szeiler Zsolt (PPKE BTK) szervezésében. Az előadók egy része már nem először szerepelt ezen a konferenciasorozaton, de mellettük új nevekkkel is találkozhattunk, mivel a konferencia első, történeti részét egy második, irodalmi-művészeti rész követte. Az előadók sorjában a következők voltak: Patsch Ferenc SJ (PU Gregoriana), Lautner Péter (PPKE BTK), Kendeffy Gábor (KRE HTK), Vassányi Miklós (KRE BTK), Németh Csaba (PPKE Természet könyve Kutatócsoport), Bakos Gergely OSB (SSzHF), Görföl Tibor (PTE), Stemler Ábel (MTA–ELTE Liturgiai Kutatócsoport) és Endrédy Balázs (PPKE). A rendezvényt Kuminetz Géza rektori köszöntője nyitotta meg.

Az első előadó, Patsch Ferenc jezsuita atya az *Apophthegmata patrum* (Az atyák mondásai) c., korai közel-keleti szentenciagyűjteményre alapozta előadását, melyet online tartott meg Rómából. A gyűjtemény egyik története szerint a „hétköznapi” kereszténység a tökéletesség felé vezető út egyik fokozatának tekinthető. Patsch Ferenc ennek alapján *Az atyák mondásai* három üzenete közül a teológiai tanulásra reflektált szemléletes módon. Eszerint a kereszténység „hétköznapi, normális” fokozatának értelme, jelentősége arra a hagyományra épül, amelyik a IV. századtól él, amikor az *Apophthegmata patrum* is keletkezett. A központi gyakorlati teológiai kérdés ebben a gyűjteménybe ugyanis az, hogy vajon megteheti-e az ember, hogy csak a mennyei dolgokra figyel, hátrahagyva az evilági életet – ahogyan az első sivatagi atyák Egyiptomban. Az előadó véleménye szerint nem igazán, és ez éppen az ember természetéből, racionális életmódjából következik.

Ezután egy történeti kitekintés keretében az ókori, platóni *ekstasis*ről is hallhattunk Lautner Péter jóvoltából. Noha Platón nem használta az *ekstasis* („kilépés”) főnevet a dialógusaiban, a tő igei változata több helyen is felbukkan nála. A *Phaidros*ban, Szókratész második beszédében Platón az *erós* egyik formájának jellemző vonására utal, ami az én eksztatikus feloldódása, amely orientáció-váltást,

az életvitel megváltozását vonja maga után, konkrétan a dolgok, ügyek sodrából való félreállást. A szerelem és a társas viszony ugyanakkor lényegi alkotórésze marad ennek az eksztatikus állapotnak – ez szükségszerű feltétel. Egyébiránt a platóni *erős-felfogásról* azonban sok elmélet született az idők során – tette hozzá az előadó.

Kendeffy Gábor *Szent Ágoston: A lélek helyhatározói* c. előadásában a *Vallomások* és a *Zsoltármagyarázatok* kerültek terítékre a legnagyobb latin egyházatyá életművéből. Augustinus *Vallomásai* az Isten és ember közötti viszony leírását nyújtják: eszerint az Istenhez való felemelkedés egyik útja az Isten előtti leborulás. A *Zsoltármagyarázatok* pedig az „átlagos” hívő lelkiismeretéről való fejtegetését tartalmazzák. Az ágostoni eksztázis felemelkedés vagy részleges felemelkedés, melyet természetszerűen visszazuhanás követ, de az ilyen tapasztalat mindenképpen a hit egy magasabb fokozatának tekinthető, és az isteni kegyelem körébe tartozik, melynek alapja az ember oldaláról a töretlen hit.

Közel-keleti tájakra utazhattunk Vassányi Miklós előadását hallgatva, melynek címe *Szenvedély és misztikum néhány korai szír forrásban* volt (az előadás bővített szövege olvasható a *Vallástudományi Szemle* 2023/2. számában). A téma a korai szír misztika volta, melynek egyik szép dokumentuma a *Fokozatok könyve* címen ismert anonim prédikációgyűjtemény (IV. század). Ennek érdekessége, hogy az egyházpolitika kérdései szorosan összekapcsolódnak benne a szív gyakorlati teológiájával. A korai szír szerzők szimbolikája, nyelvezete biblikus eredetű, sémi hagyományokon nyugszik, még nem befolyásolta a görög teológia és filozófia. Kiemelten fontos bennük a test és a szív tisztasága, az önmegtartóztatás és az alázat mint Isten misztikus megtapasztalásának feltételei.

Németh Csaba a középkori *extasis* néhány alakjáról beszélt. A páli elragadtatás, *raptus Pauli* „exkluzív” és „inkluzív” olvasata a páli szöveghely két olvasatát különböztette meg. Szent Ágoston a szöveghelyet egyszeri, csodaszerű eseményként értette, amely Szent Pál kivételével senkivel sem történt meg („exkluzív” olvasat). A XIII. századtól ezt az értelmezést képviseli a *raptus* fokozatosan kialakuló teológiai konstrukciója. A ritkább, „inkluzív” olvasat ezzel ellentétben egy olyan spirituális tapasztalat leírását adja, amely megtörténhet vagy megtörtént lényegileg bármely szemlélődő lélekkel. Ebben az olvasatban a páli elragadtatás nem egyedülálló és egyszeri eseményt jelent, hanem egy olyan állapotot, amely bizonyos körülmények között elérhető. A két olvasat gyökeresen más előfeltevéseken alapul.

A konferencia következő előadója, Bakos Gergely bencés atya *Nicolaus Cusanus raptus-fogalmáról* beszélt, amely a keresztény újplatonizmus hagyományaira épül. Eszerint az Istenre irányuló megismerés véget nem érő út (ahogyan ezt már az 500 körül működő Ál-Areopagita Dénes kifejtette az *Isten neveiben*). Ez vezet a negatív – Istenről csak tagadásokban beszélő – teológia irányába. Az ember célja azonban ezen az úton is az elrejtett Isten megtapasztalása, még ha ez a tapasztalat nem fogalmi is.

Végezetül Stamler Ábel az *Alienatio, ekstasisz, raptus*: Útban a doctor asceticus szintézise felé c. előadásában Karthausi Dénes (Dionysius Carthusiensis, cca 1402–1471) *Summa fidei orthodoxae* című művének elemzése hangzott el. Az előadó ezen a kifejezeten egy monasztikus közösségnek szánt, spirituális útmutatóként íródott művön keresztül elemezte az *alienatio*, az *ecstasis* és a *raptus* feltételeit, lehetőségeit, különbségeit, a megismerés területeire és szerveire való vonatkozásait, illetve mindezek összefüggéseit a kontemplációval. Stamler Ábel zárásként kitért arra is, hogy Dénes életműve nem egyszerű összegzés, hanem a XIII. századi skolasztika *versus* misztika ellentét meghaladásának egyik legfontosabb példája.

Endrédy Balázs előadását sajnos nem állt módomban meghallgatni, így erről nem tudok beszámolni. Összegzésképpen azonban elmondhatom, hogy a konferencia témakörei, felvetései kifejezetten izgalmasak voltak, sokat tanulhattunk különösen a késő antik és középkori misztikáról.